

Täysistunto

Torstai 21.4.2016 klo 16.00—19.18

7. Lakialoite laiksi edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 3 ja 21 §:n muuttamisesta Lakialoite LA 14/2016 vp Johanna Ojala-Niemelä sd

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään lakivaliokuntaan.

Keskustelu

18.30 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Toimin Lapin muistiliiton hallituksessa, ja tämä on meidän lääkärijäsenemme aloitteesta syntynyt ajatus, johon hän on törmännyt käytännön elämässä. Esitän lakialoitteen laiksi edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 3 §:n ja 21 §:n muuttamisesta.

Aloitteen pääasiallinen sisältö on se, että aloitteen tarkoituksena on laajentaa edunvalvontavaltuutuksen tekemismahdollisuuksia tilanteissa, joissa henkilön lähipiiri on esteellisyysäännösten vuoksi estynyt toimimaan henkilön valtuuttamana edunvalvojana. Laissa edunvalvontavaltuutuksesta säädetään valtuutuksesta, jonka valtuuttaja on määrännyt tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että hän tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan, eli kyseessä on niin sanottu edunvalvontavaltuutus. Lain 3 §:n mukaan edunvalvontavaltuutettu voi olla ainoastaan luonnollinen henkilö, ja tässä aloitteessa ehdotetaan lakia edunvalvontavaltuutuksesta muutettavaksi niin, että myös oikeushenkilö voisi toimia edunvalvontavaltuutettuna. Lisäksi tässä aloitteessa ehdotetaan muutettavaksi saman lain 4 luvun 21 §:ää, johon ehdotetaan lisättäväksi maininta siitä, että valtuutetun tehtävään määrättyyn edunvalvontaan sovellettaisiin jatkossa holhoustoimilain sijaan edunvalvontavaltuutuksesta annettua lakia.

Tätä perustellaan sillä, että käytännön elämässä on ilmennyt tilanteita, joissa henkilölle, jonka toimintakyky on alentunut, ei lähipiiristä löydy sopivaa luonnollista henkilöä, jonka kanssa edunvalvontavaltuutus voitaisiin tehdä, ja esteellisyys on monesti näissä tilanteissa syy siihen, ettei sopivaa henkilöä löydy lähipiiristä. Toisaalta on tilanteita, joissa henkilö ei lähipiiristään lainkaan löydä luonnollista henkilöä, jota voisi ylipäänsä ajatella valtuutetun tehtävään. Näissä tilanteissa edunvalvontavaltuutus jää kokonaan tekemättä. Mikäli valtuutettua ei löydy lainkaan, asioita hoitamaan määrätään viime kädessä yleinen edunvalvoja. Tällöin on ilmennyt tulkintaongelmia koskien sovellettavaa lakia, sillä kun esteellisen valvojan tilalle määrätään edunvalvoja, tilanteeseen sovelletaan holhoustoimilakia. Tilanne tuo ongelmia edunvalvojalle, sillä se estää muun muassa lahjoitukset kokonaan ja tuo monia asioita viranomaisen lupaharkinnan piiriin. Inhimilliseltä kannalta katsoen keskeisin ongelma lienee kuitenkin se, ettei henkilö edellä mainituissa tilanteissa toimintakykyi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2016 vp

senä ollessaan voikaan toivotulla tavalla loppuun asti itse säännellä valtakirjalla taloudellisten tai henkilöään koskevien asioiden hoitamista. Edellä mainitut tilanteet kuormittavat tarpeettomasti hallintoa johtuen ylimääräisestä päätöksenteosta valmisteluineen niin lupasasioissa kuin edunvalvojan määräämisasioissa, ja myös oikeuslaitos kuormittuu edunvalvojan määräämiseen liittyvissä tuomioistuinprosesseissa tilanteissa, joissa valtuutettua ei ole löytynyt mutta toisaalta toimintakyky on siinä määrin laskenut, että apua asioiden hoitamiseen tarvitaan.

Tutkijat ja asiaa selvittänyt maistraattien valtakunnallinen prosessikehittämistyöryhmä ovat esittäneet, että tilanteessa voisi soveltaa edunvalvontavaltuutuksesta annettua lakia, mutta tämä vaatisi muutoksen lakiin edunvalvontavaltuutuksesta. Edellä olevan perusteella ehdotankin, että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 3 §:n ja 21 §:n muuttamisesta.

3 §. Valtuutetun henkilö. Tässä laissa tarkoitettuna valtuutettuna voi toimia sekä luonnollinen henkilö että oikeushenkilö.

21 §. Edunvalvojan määrääminen valtuutetun tehtävään. Jos valtuutettu on sairauden tai esteellisyyden vuoksi tai muusta syystä tilapäisesti estynyt hoitamasta tehtävänsä eikä valtuuttaja ole nimennyt varavaltuutettua, käräjäoikeus tai valtuutetun pyynnöstä holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan valtuutetun tehtäviin soveltaen, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään sijaisen määräämisestä edunvalvojalle. Valtuutetun tehtäviin määrättävään edunvalvojaan sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään valtuutetusta, jollei erikseen toisin säädetä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun edunvalvojan tehtävä lakkaa, kun valtuutettu ja edunvalvoja esteen lakattua yhdessä tekevät siitä ilmoituksen 29 §:ssä tarkoitetulle holhousviranomaiselle. Jos valtuutettu ja edunvalvoja ovat eri mieltä siitä, onko edunvalvojan tehtävä lakannut, holhoustoimesta annetun lain 70 tai 71 §:ssä tarkoitettu käräjäoikeus ratkaisee asian jommankumman hakemuksesta.

18.35 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Kiitos edustaja Ojala-Niemelälle hyvästä aloitteesta. Muistiliiton puheenjohtajana kannatan lämpimästi tätä lakiesitystä, ja tästä asiasta on keskusteltu Muistiliitossa jo aiemminkin. Nyt muutaman sanan haluan muistisairaana ihmisen näkökulmasta puhua.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan parasta aikaa itsemääräämisoikeuslakia. Lakia on odotettu ja myös valmisteltu kauan. Toivottavasti se saadaan pian tänne eduskunnan käsittelyyn, sillä muistisairautta sairastavien itsemääräämisoikeuden toteuttamisessa on paljon puutteita. Laki ei toki yksin auta, sillä kysymys on usein myös tiedon ja taidon puutteesta sekä kielteisistä asenteista. Laki kuitenkin antaa puitteet toiminnalle ja myös asenteiden muutostyölle.

Liian usein muistisairautta sairastavien kohdalla ajatellaan, ettei itsemääräämisoikeutta voi toteuttaa ja että muut tietävät paremmin, mikä muistisairaalle on hyväksi. Ajattelu pitäisi kuitenkin kääntää siihen, mistä kaikesta muistisairautta sairastava voi edelleen määrätä itse ja miten varmistetaan hänen oma tahtonsa. Toivottavasti tulevassa itsemääräämisoikeuslaissa ja sen perusteluissa otetaan kantaa myös muistisairautta sairastavan henkilön itsemääräämisoikeuksien ja oikeusturvan kannalta kahteen erittäin tärkeään asiaan eli hoitotahtoon ja tässä lakiesityksessä mainittuun edunvalvontavaltuutukseen. Toivottavasti molemmat asiat tulevat selkeästi kirjatuiksi myös tähän uuteen itsemääräämisoikeuslakiin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2016 vp

Arvoisa puhemies! Jos henkilö on tehnyt oikeustoimikelpoisena hoitotahdon, niin sitä tulisi noudattaa, ellei ole perusteltua syytä toimia toisin. Tämä pitäisi jotenkin lainsäädännössä myöskin varmistaa, koska näin ei aina tapahdu, vaikka henkilöllä olisikin hoitotahto kirjattu ja vaikka se olisi tehty oikeustoimikelpoisena.

Edunvalvontavaltuutuksen avulla ihminen voi itse määrätä, määritellä, kuka hänen asioitaan hoitaa sen jälkeen, kun hän ei itse esimerkiksi muistisairauden takia ole enää kykenevä niitä hoitamaan. Hän voi itse hakea edunvalvontaoikeutusta haluamalleen henkilölle. Kaikilla ihmisillä ei ole luottohenkilöä tai läheistä henkilöä, ja siksi tämä lakiehdotus on kannatettava.

Tässä lakiesityksessä ehdotetaan siis, että luonnollisen henkilön lisäksi myös oikeushenkilö, siis esimerkiksi Muistiyhdistys, voisi toimia edunvalvontavaltuutettuna. Tiedän käytännöstä, että Muistiyhdistykseltä usein pyydetään tätä, koska sairastuneella ja Muistiyhdistyksen ihmisillä ja Muistiyhdistyksellä voi olla monta vuotta kestävä ja hyvä suhde, ja on luottamus tähän Muistiyhdistyksen toimintaan. Mutta tällä hetkellä tämä ei lainsäädännön mukaan ole mahdollista.

Lisäksi tämä lakiesitys toteutuessaan vähentäisi myös maistraattien työtä, eli tämäkin on tärkeä näkökanta tässä asiassa. Tämä lakiesitys on todellakin kannatettava.

18.39 Esko Kiviranta kesk: Arvoisa puhemies! Edunvalvontavaltuutus on hyvä oikeudellinen väline, joka tuli Suomen lainsäädäntöön aika myöhään, vasta vuonna 2007. Aika monissa tapauksissa on jouduttu ongelmiin, esimerkiksi yritysten ja myös maatilojen sukupolvenvaihdoksissa, kun edunvalvontavaltuutus on kokonaan puuttunut ja asia on sitten joutunut yleisen maistraatin edunvalvojan käsiin ja asiat ovat voineet jumiutua vuosikymmeniksi.

Tämä edunvalvontavaltuutus on kai tarkoitettu tässä meidän lainsäädännössämme annettavaksi läheiselle, sukulaiselle tai muulle läheiselle, mutta tämä edustaja Ojala-Niemelän esille tuoma mahdollisuus, että se voitaisiin antaa paitsi luonnolliselle henkilölle myös oikeushenkilölle, on varmasti hyvinkin pohdinnan arvoinen. En tiedä, tarkoittaako edustaja Ojala-Niemelä nyt sitä, että esimerkiksi hyvämaineinen asianajotoimisto voisi toimia edunvalvojana, jolloin pelkoa väärinkäytöksistä ei ehkä niin paljon olisi. Tosiaan tätä kannattaa varmasti pohtia. Siinä tietysti helposti lähestytään sitten jo varsinaista myöhästettyä toimeksiantoa.

Sitten ymmärtäisin, että tässä on tarkoitus ollut puuttua toiseen asiaan. Eli kun yleinen maistraatin edunvalvoja astuu kuvaan, niin tietysti sitten astuvat kaikki nämä holhouslain säännökset, ja ne tekevät siitä toiminnasta täysin mahdotonta tai ainakin hyvin vaikeaa, vaikka tämä maistraatin edunvalvoja olisi ihan järkeväkin henkilö. Ilmeisesti tästä on ollut kysymys.

Toivoisin, että edustaja Ojala-Niemelä avaisi tätä hyvin ansiokasta aloitettaan vielä lisää tässä meille kaikille.

18.41 Leena Meri ps: Arvoisa rouva puhemies! Minusta on aina mukava puhua maistraatin holhoustoimesta, olen siellä varmaan 12 vuotta tehnyt uraa ja erittäin syvällisesti tunnen edunvalvontavaltuutuksen, olen ollut kehittämässä tätä lakia ja näitä ongelmakohtia.

Mielestäni tämä yhtiön mukaan ottaminen voisi olla hyvä idea. Silloin kun edunvalvontavaltuutuslakia säädettiin hallituksen esityksessä vuonna 2007, lähdettiin siitä, että se on niin henkilökohtainen ja kahdenvälinen yksityisoikeudellinen instrumentti, että siihen täy-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2016 vp

tyy olla se nimetty henkilö. Mutta en näe estettä sille, jos henkilö itsemääräämisoikeutensa puitteissa määrittelee jonkun tietyn toimiston siihen tehtävään. En näe siinä mitään suurta ongelmaa, ja olen samaa mieltä siitä, että itsemääräämisoikeutta pitää korostaa, ja tämä edunvalvontavaltuushan nimenomaan korostaa sitä.

Voin kyllä edunvalvojan määräämistä koskevissa asioissakin vakuuttaa, että maistraatin työssä päämies on nykyisin se, joka siellä on keskeisimmässä roolissa. Aikaisemman holhoustoimilain aikanaan sukulaiset ja heidän intressinsä olivat ne, joita kuultiin — itse päämiesehdokas oli sivuseikka.

Mutta ihan muutamia asioita, joista haluan ehkä tarkennusta, ja onko tässä tullut ehkä vähän väärinymmärrystä osittain — tuohon edunvalvojan henkilöön tai valtuutetun henkilöön en oikeastaan enempää puutu, kun ajattelen, että se voisi ihan hyvin olla yhtiökin, koska maistraattihan tutkii sen edunvalvontavaltakirjan vahvistamisvaiheessa, että henkilö on ymmärtänyt valtuutuksen merkityksen ja on ollut oikeustoimikelpoinen.

Tässä puhutaan siitä, että ei löydy sopivia henkilöitä, ja sitten toisaalta esteellisyydestä. Siis valtuutettuhan voi olla läheinen, hän saa olla esteellinen, mutta jos tulee tilanne, että valtuutetun ja valtuuttajan pitäisi keskenään tehdä oikeustoimia, tai jos siellä on oikeustoimen toisena osapuolena valtuutetun läheinen, niin silloin valtuutettu on esteellinen. Nämä tilanteet, joita tämä lakialoite ilmeisesti koskee, ovat nämä esteellisyytilanteet tietyissä yksittäisissä oikeustoimissa.

Tässä täytyy sitten huomata se, että jos tähän edunvalvojaan, joka on tilapäinen edunvalvoja ja on määrätty valtuutetun tehtäviin, sovellettaisiin holhoustoimilakia, ja sitten toisaalta, jos tämä edunvalvoja olisi yleinen edunvalvoja, se ei ole mahdollista, koska yleinen edunvalvoja ei ole velvollinen hoitamaan edunvalvontavaltuutuslain mukaisia tehtäviä. Että siinä mielessä täytyy muistaa sitten, kun tätä lakialoitetta mahdollisesti käsitellään, pitää erossa se.

Itse näkisin, että tätä edunvalvontavaltuutuslakia voitaisiin soveltaa tämmöiseen edunvalvojaan, jos valtuuttaja on itse näin valtakirjassa määrännyt. Nyt tässä annetaan automatio. Voi olla tilanne, että valtuutettu määrää ja ehdottaa sitä edunvalvojan sijaishenkilöä. Valtuuttaja ei silloin tiedä, kuka hän on. Me emme voi antaa näin laajaa oikeutta edelleensirtoon. Kyllä silloin pitäisi olla merkintä valtakirjassa, että henkilö toteaa, että jos tähän tehtävään joudutaan joskus määräämään sijainen esteellisyyden vuoksi, niin se voi olla silloin henkilö, johon sovelletaan tätä edunvalvontavaltuutuslakia. Se on minusta erittäin tärkeää. Siellä on muitakin pykäläiä, muun muassa luvanvaraisuus, joista valtuutettu voi itse päättää, ja tämä on sen verran merkittävä asia, että tästä pitäisi minun mielestäni valtuuttajan itse voida päättää.

Käytännön ongelmista suurin on oikeastaan se, että siellä edunvalvontavaltuutuslain 20 §:ssä todetaan, että mikäli halutaan, että se valtuutetun tehtävä kattaa myös kiinteistön panttauksen, myynnin ja panttikirjojen haltuunoton, niin siitä pitää olla erillinen merkintä edunvalvontavaltakirjassa. Näin ei usein ole, kun ei käytetä asiantuntijoita, ja suurin ongelma on kyllä tullut näissä tilanteissa siitä, että edes se edunvalvojan sijaisen määrääminenkään ei riitä, tai sen varavaltuutetun valtakirjan vahvistaminen, koska siellä valtakirjassa ei ole oikeutta siihen kiinteistön myyntiin, ja silloin jää ainoaksi vaihtoehdoksi määrätä tämä edunvalvoja. Oikeastaan myös olisi voinut pohtia tätä problematiikkaa, että onko sen syytä enää olla siellä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2016 vp

On erittäin hyvä, että näitä holhoustoimilain asioita pohditaan, mutta tässä oli monta semmoista asiaa, että on pikkuisen ehkä mennyt se asia, ettei... Itse tietysti osaan nämä kuin omat taskuni, kun olen näitä tehnyt vuosikausia, että kysykää, jos haluatte.

18.46 Johanna Ojala-Niemelä sd: Arvoisa rouva puhemies! Tässä on tullut hyviä puheenvuoroja, ja kuten tuossa alussa kerroin, tämä aloite on ihan käytännön elämän tarpeista lähtenyt. Sukusuhteet ovat siinä määrin höllentyneet kuin myös sitten ei välttämättä siitä lähiympäristöstä löydy rintaperillisiä ja niitä läheisiä ihmisiä, joille tämä tehtävä voitaisiin uskoa.

Edustaja Kivirannalle sanoisin, että miksi se ei voisi olla hyvämaineinen lakiasiantointimistokin, en sulje sitä pois. Ja samoin sitten edustaja Mäkisalo-Ropponen otti nämä muistiyhdistykset yhtenä esimerkkinä esille, mitä pidän myös hyvänä asiana.

Itse tein myös lopputyön tästä holhoustoimesta ja edunvalvonnasta periaatteitten tasolla, mutta käytännön työn parissa en ole ollut, että siinä määrin en omaa samaa kokemusta tästä kuin edustaja Meri varmasti tämän käytännön työn kannalta.

Tässä tuli hyvää evästystä tuonne valiokuntakäsittelyyn ja varmasti tärkeitä näkökohtia siellä sitten punnittavaksi.

18.47 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Itse olen tähän asiaan törmännyt, tai itse asiassa Muistiliitto ja muistiyhdistykset ovat tähän asiaan törmänneet juuri sellaisessa tilanteessa, jossa sairastunut henkilö haluaisi antaa edunvalvontavaltuutuksen nimenomaan sille muistiyhdistykselle, jonka kanssa hän on toiminut pitkään, ja se luottamus on syntynyt sitten siihen yhdistykseen ja sen yhdistyksen toimintaan.

No, nyt täällä on puhuttu juristeista ja tämänkaltaisista toimistoista, niin minä vielä haluan kysyä edustaja Ojala-Niemelältä: mitä kaikkia oikeushenkilöitä hän ajatteli, tai mitä siellä Lapin Muistiyhdistyksessä ajateltiin, mitä ne oikeushenkilöt voisivat olla, joita tämä koskisi?

18.48 Esko Kiviranta kesk: Tämä edunvalvontavaltuutus olisi tärkeä saada yleiseen tietoisuuteen, että ihmiset osaisivat sellaisen tehdä. Itse olen tehnyt edunvalvontavaltuutusasiakirjan, ja siihenhän ei oikein löydy mitään kunnollisia mallejakaan, vaan siinä täytyy itse sitten ymmärtää, minkälainen paperi kannattaa kirjoittaa. Siinä tietysti kannattaa sitten ottaa huomioon myöskin niitä vaihtoehtoja, että se, jolle valtuutus ollaan antamassa, todella menettää oikeustoimikelpoisuutensa. Tietysti Muistiliitto voisi vähän enemmän muistuttaa ihmisiä, niin kauan kuin he vielä muistavat, tämän edunvalvontavaltuutuksen tärkeydestä.

18.49 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Muistiliitto tekee erittäin paljon tätä työtä ympäri maata. Jos Muistiliiton sivuille menee, niin siellä saa ohjeet myöskin, miten edunvalvontavaltuutusta viedään eteenpäin ja miten asia hoidetaan, niin että www.muistiliitto.fi, sieltä löytyy runsaasti asiasta tietoa, myös hoitotahdosta, joka on myöskin hyvin tärkeä muistisairaalan ihmisen tai kenen tahansa meidän oikeusturvan kannalta tehtävä asiakirja.

Keskustelu päättyi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 41/2016 vp

Asia lähetettiin lakivaliokuntaan.